

GELDERSE ACADEMIE

Democratisering van de lokale democratie

een aanzet voor een lokale en regionale democratiseringsagenda

Wat is onze visie op de lokale democratie? Hoe versterken we de invloed van burgers in hun wijk, dorp, buurt, gemeente en regio. En hoe zorgen we voor een evenwichtig samenspel tussen burgers, gemeenteraadsleden, ambtenaren en wethouders? De Gelderse Academie wil aankomende gemeenteraadsleden, bestuurders en ambtenaren, maar ook betrokken instellingen en organisaties stimuleren om de lokale democratie te versterken. Op tien onderdelen van de lokale democratie geven wij aanbevelingen aan gemeenten om burgers meer in staat te stellen om te participeren.

De opkomsteijfers bij de verkiezingen voor de gemeenteraad dalen, er is te weinig kennis over de lokale politiek en veel burgers voelen zich er niet (actief) bij betrokken. Daarom is meer democratisch burgerschap nodig, dat wil zeggen dat de burger via diverse vormen van participatie meer invloed kan uitoefenen op de inrichting van de lokale samenleving en het lokale beleid.

De colleges van B en W zijn nu erg dominant in het beleid, burgerparticipatie is vrijblijvend, vaak is onduidelijk wat met de uitkomsten wordt gedaan en zelden is er een daadwerkelijke overdracht van invloed aan burgers.

Echter, in een gezonde democratie is sterke tegenmacht van burgers (direct en via hun volksvertegenwoordiging) nodig.

Wij vertrouwen erop dat gemeenteraadsleden de aanbevelingen in deze notitie gaan gebruiken bij de invulling van de nieuwe collegeprogramma's na de verkiezingen van 18 maart 2026 en bij de gesprekken tussen de gemeente, burgers en organisaties over de invulling van de lokale democratie en de participatie van burgers.

1. Participatieverordening

De Wet Versterking Participatie op decentraal niveau verplicht gemeenten, provincies en waterschappen om structureel burgers te betrekken bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van beleid. Het doel is het versterken van de lokale democratie door burgers meer actief te laten participeren. Gemeenten moeten samen met burgers een nieuw beleidsplan over participatie opstellen en

GELDERSE ACADEMIE

de huidige inspraakverordening uitbreiden tot een participatieverordening voor uiterlijk 1 januari 2027.

Aanbeveling: gebruik het opstellen en vervolgens evalueren van de participatieverordening voor een grondig gesprek met burgers over de invulling van de lokale democratie en de participatie van burgers.

2. Diversiteit van participatievormen

De gebruikelijke participatievormen zijn geschikt voor hoogopgeleiden en mondige burgers die er niet tegen opzien om samen te komen en met elkaar in gesprek te gaan. Burgers die minder zelfvertrouwen hebben, niet over vergadervaardigheden beschikken of bezig zijn met overleven, voelen zich in die omgeving niet gehoord of gezien. Daarom zijn diverse vormen van participatie noodzakelijk, zodat zo veel mogelijk burgers op hun eigen wijze een bijdrage kunnen leveren. Denk aan een wijkschouw, enquêtes, burgerberaden, interviews, open verantwoordingssessies van bestuurders over hun beleid.

Aanbeveling: hanteer, in overleg met de betrokken burgers, een diversiteit van participatievormen zodat de stemmen van alle burgers tot hun recht kunnen komen.

2

3. Experimentele vormen van participatie

De Wet Versterking Participatie op decentraal niveau kent de mogelijkheid van een ‘experimenteerartikel’ om nieuwe vormen van participatie uit te proberen. Bijvoorbeeld om praktisch opgeleiden, jongeren en nieuwkomers meer te betrekken bij het beleid. Denk aan een burgerkamer, via loting tot stand gekomen, die de gemeenteraad adviseert over relevante onderwerpen voor kwetsbare burgers. Of laat burgers een jaar meelopen met een gemeenteraadslid. En besteed jaarlijks aandacht aan de jaarlijkse Internationale Dag van de Democratie om de democratie te vieren (15 september).

Aanbeveling: experimenteer met nieuwe vormen van participatie om vooral niet-participerende burgers te betrekken bij de lokale democratie.

4. Gemeenschapsdemocratie

Burgers voelen zich betrokken bij de ontwikkelingen in hun wijk, dorp en buurt. Er is een brede wens naar zowel meer sociale cohesie als grotere leefbaarheid in de zin van toegankelijke voorzieningen, meer groen en veiligheid. De gemeente kan burgers op diverse manieren stimuleren in deze

GELDERSE ACADEMIE

gemeenschapsdemocratie: meedenken over het wijkplan, toekennen van een wijkbudget, meedoen aan activiteiten of het vormen van het bestuur van een wijk of dorp. Neem daarbij als gemeente of als instelling niet de regie over van de burgers, maar zorg wel voor voldoende ondersteuning en faciliteiten.

Aanbeveling: stimuleer de betrokkenheid van burgers bij hun wijk, buurt of dorp als een ontwikkeling naar gemeenschapsdemocratie

5. Burgerinitiatieven

Burgers nemen meer verantwoordelijkheid voor hun eigen leefomgeving. Denk aan voedselbossen, groenbeheer, energiecoöperaties. De gemeente kan deze voorbeelden van maatschappelijke democratie ondersteunen via het uitdaagrecht, waarbij burgers de gemeenten uitdagen om gemeenschapstaken op zich nemen. De gemeente dient zo min mogelijk belemmerende professionele standaarden te stellen, een contactambtenaar ter beschikking te stellen en de uitdagingen te laten beoordelen door van het beleidsdomein onafhankelijke personen.

Aanbeveling: geef zodanig vorm aan het uitdaagrecht dat burgers zo goed mogelijk ondersteund worden bij het opzetten van initiatieven.

6. Participatie in instellingen en organisaties

Burgers met ondersteuningsvragen worden cliënten van welzijns- en zorginstellingen en worden afhankelijk van die welzijns- en zorginstellingen. Versterking van participatie in die instellingen en organisaties is noodzakelijk omdat de burgers, en hun naasten, invloed hebben op de invulling van de ondersteuning en het beleid van die instellingen. Gemeenten kunnen in hun inkoopgedrag en contracten eisen stellen aan de participatie van hun inwoners in instellingen. Bijvoorbeeld via een krachtige cliëntenraad, flexibele vormen van participatie en verantwoordingssessies door de directies aan de cliënten. De regionale invulling van het Integraal Zorgakkoord (IZA) kan daarbij helpen.

Aanbeveling: stel duidelijke eisen aan instellingen en organisaties over de participatie van hun cliënten en reken ze daarop af.

7. Huizen van actief burgerschap

Burgers ondernemen initiatieven om andere burgers te ondersteunen en faciliteren bij het op diverse manieren (soms beleidsmatig, dan weer praktisch) invullen van hun democratisch burgerschap. Denk aan een huis van actief burgerschap, een burgerkrachtcentrale, een zelfregiecentrum. Deze initiatieven

GELDERSE ACADEMIE

zijn broedplaatsen van burgerschapsvorming want ze bevorderen burgerschapsvaardigheden en kennis van de lokale politiek. Juist voor burgers die afstand voelen tot de overheid en politiek zijn het oefenplaatsen voor actief burgerschap.

Aanbeveling: stimuleer en faciliteer huizen van actief burgerschap om democratische burgerschapsvaardigheden te versterken.

8. Gemeentelijke participatieprojecten

Het komt regelmatig voor, met alle goede bedoelingen, dat participatieprojecten teleurstellend verlopen voor zowel de burgers als de gemeente. Dat vergroot de afstand van de burgers tot de lokale overheid. Hanteer daarom duidelijke spelregels voor participatie: heldere politieke kaders, een redelijk budget, duidelijke invloedruimte, heldere informatie, verschillende scenario's, tijdig betrekken van burgers, tussentijdse informatie over de stand van zaken, onafhankelijke ondersteuning en terugkoppeling van de uitkomsten.

Aanbeveling: hanteer duidelijke spelregels bij participatieprojecten zodat burgers zich serieus genomen voelen en gemeenten de uitkomsten kunnen gebruiken.

9. Regionale participatie

Steeds meer beleid wordt ontwikkeld op regionaal niveau in overleggen tussen wethouders en ambtenaren. Gemeenteraden, laat staan burgers, hebben weinig invloed op die beleidsontwikkeling en zijn er nauwelijks of te laat bij betrokken zodat er sprake is van een ernstig democratisch tekort. De oprichting van een regionale participatieoverlegstructuur in welzijn en zorg als regionale Expertisecentra Participatie biedt een kans om, in samenhang met beleid naar meer lokale participatie, de participatie op regionaal niveau te versterken.

Aanbeveling: speel in op de oprichting van Expertisecentra Participatie om een stimulans en infrastructuur te geven aan lokale en regionale participatie.

10. De gemeenteraad

Colleges van B en W zijn dominant in de gemeentelijke en regionale besluitvorming en vaak bieden gemeenteraden onvoldoende tegenspel. Het gebrek aan tegenmacht tast de kwaliteit van de lokale democratie aan en daarom is versterking van de positie van de gemeenteraad nodig. Denk aan: zelf agenderen van onderwerpen, versterken van de griffie, instellen van raadsrapporteurs over specifieke thema's, regionale overleggen met naburige

GELDERSE ACADEMIE

gemeenteraden, stellen van procesvoorwaarden over de beleidsvoering, meer gebruik van de rekenkamers, opstellen van spelregels voor burgerinitiatieven, versterken van de relatie met de burgers, jaarlijks evalueren van de stand van zaken rond participatie en bovenal een kritische houding naar de colleges van B en W.

Aanbeveling: neem als gemeenteraad een zelfbewuste en kritische houding aan en wees een tegenmacht tegen dominante colleges van B en W.

Gelderse Academie

18 februari 2026